

Augusti 1991

Jo, jag minns det nästan som i går. För precis ett kvartsekel sedan, tidigt på måndag morgon den 19 augusti 1991 körde jag ensam från Tavastland till Helsingfors. Och så lästes ett kort och kryptiskt meddelande i Finska Notisbyråns radionyheter. Den sovjetiska presidenten Gorbatjov hade insjuknat under sin semester på Krim och blivit tillfälligt ersatt av vicepresident Janajev.

Som bekant misslyckades revolten totalt. Efter fyra månader utmynnade alltsammans i just det som kuppmaakarna hade försökt förhindra, i Sovjetunionens sönderfall. Samma geopolitiska eruption låg bakom Tysklands återförening. Den drev fram beslutet om att skapa EU och något senare även den gemensamma valutan. Syftet var framförallt att binda Tyskland stadigt till det övriga Västeuropa.

Men när unionens östliga expansion tog fart i slutet av 1990-talet började dess tyngdpunkt sakta men säkert flyttas österut. Detta gynnade inte enbart de nya medlemsstaterna utan i högsta grad även Tysklands ekonomi och säkerhet, som såg till att de nya EU-länderna också anslöts till Nato så länge Ryssland var svagt och splittrat.

Nu har följande akt i denna klassiker inletts. Jag skriver klassiker därför att det ingalunda är första gången i Europas historia som strävanden till en kontinental stormakt ger upphov till motreaktioner från rysk och brittisk sida. Så skedde redan när Napoleon försökte skapa ett Europa under fransk ledning. Och så blev det i praktiken också i de två världskrigen. När det Tyskland blev för starkt var de i övrigt globalt konkurrerande ryssarna och brittena beredda att ingripa mot detta tillsammans.

Men vänta nu, brittena och ryssarna är ju just nu som hund och katt i internationell politik. Dessutom bär brittena som Natos starkaste medlemsland i Europa ett betydande ansvar för hela EU:s säkerhet – helt oberoende av om Brexit verkställs. Stämmer, stämmer, men även om de inte alls förmår samarbeta stöder de indirekt varandra genom sin reserverade hållning till de europeiska integrationssträvandena.

Enligt vissa bedömningar finns det därför bara två sätt att komma över EU:s nuvarande förflamsningstillstånd. Endera återgår medlemsländerna till sina nationella valutor eller grupperar de sig på annat sätt i olika ekonomiska zoner. Eller så tar man stålbadet, det vill säga får på ett eller annat sätt till stånd en federativ union med en handlingskraftig regering och gemensam beskattning.

Antagligen förverkligas ingetdera alternativet. Så länge EU:s ekonomi sackar efter kan alla nationalister att skylla detta på unionen och fortsätta att sätta käppar i hjulet för en riktig politisk union. Samtidigt är det uppenbart det inte finns en återvändo till kalla krigets slutna gränser och fyrkantiga enhetskulturer.

Som så ofta tidigare i europeisk historia kommer de stora förändringarna antagligen att ske utan att någon riktigt kan styra helheten. Och så sker det oförutsedda. Just det som alla besserwissrar i efterhand kommer att påstå att de alltid hade förutspått.

Henrik Meinander, HBL 19.8.2016